

Representantforslag 52 S

(2014–2015)

fra stortingsrepresentantene Jonas Gahr Støre, Trond Giske, Marianne Aasen, Tone Merete Sønsterud, Christian Tynning Bjørnø og Martin Henriksen

Dokument 8:52 S (2014–2015)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Jonas Gahr Støre, Trond Giske, Marianne Aasen, Tone Merete Sønsterud, Christian Tynning Bjørnø og Martin Henriksen om løft for yrkesfag

Til Stortinget

Bakgrunn

Gode fagarbeidere bygger Norge. Det er en viktig nasjonal oppgave å heve statusen og stillingen til fagutdanningene. En solid yrkesfagutdanning gir muligheter til den enkelte og legger grunnlaget for framtidens velferd gjennom å bidra til kvalitet i både offentlig og privat sektor. Solide yrkesfaglige utdanninger med økt gjennomføring gir arbeidslivet nok og riktig kompetanse.

Meld. St. 20 (2012–2013) På rett vei – kvalitet og mangfold i fellesskolen, peker på en rekke gode og nødvendige tiltak som Stortinget sluttet seg til. Forslagsstillerne forventer at regjeringen så snart som mulig følger opp disse tiltakene. Samtidig trengs det også nye initiativ om man skal sørge for å ha attraktive yrkesfaglige utdanninger som tilbyr både de unge og samfunnet det utdanningstilbudet Norge trenger for fremtiden.

Framskrivninger fra Statistisk sentralbyrå (SSB) (2014) viser at Norge i 2035 kan stå overfor en stor mangel på fagarbeidere. Fagarbeiderne utgjør en stor gruppe på det norske arbeidsmarkedet, med om lag 25 prosent av alle sysselsatte. Fram til 2030 vil behovet for fagarbeidere øke til 30 prosent av den totale sysselsettingen (Nyen og Tønder 2014). Samtidig vil etterspørselen etter personer uten fullført videregående skole og som kun har fullført studieforberedende utdanning, synke.

Om lag halvparten av de rundt 60 000 elevene som hvert år starter videregående opplæring, begynner på en yrkesfaglig utdanning. Av disse oppnår kun en tredjedel fagbrev innen fem år. Og mens 24 prosent i stedet velger studiekompetanse, er det hele 45 prosent som etter fem år står uten noen form for formell kompetanse (Bjørkeng 2013). Etter fem år er det altså rundt 13 000 unge fra hvert kull som har sluttet, har fullført med stryk i ett eller flere fag, eller som fremdeles befinner seg i videregående opplæring. Å sørge for økt gjennomføring og flere læreplasser er avgjørende for å sikre nok fagarbeidere i fremtiden.

Videreutvikle den norske fagarbeidertradisjonen

En sterk fagopplæring er en av hjørnesteinene i den norske modellen. Faglig dyktige og selvstendige fagarbeidere bidrar til høy kvalitet, nyskaping og innovasjon på arbeidsplassen. Kompetente fagarbeidere sørger også for en mer effektiv ressursbruk og reduserer behovet for ekstra byråkrati og kontroll i arbeidslivet.

De norske fagutdanningene har et bredt perspektiv, der elevene ikke bare skal lære ren fagkunnskap, men også legge grunnlaget for livslang læring og til egne seg verdifull allmennkunnskap som er nødvendig for å delta i samfunnet utenfor arbeidsplassen. En bred utdanning gir også bedre forutsetninger for å kunne omstille seg, en verdifull kompetanse i et arbeidsliv som endres raskt. Et sentralt element for å gjøre yrkesveien mer attraktiv er å få til en mer utviklet og synlig utdanningsvei fra grunnskole til høyere yrkesrettet utdanning.

Sammenheng i politikken

Å sørge for mer attraktive yrkesutdanninger handler om mer enn utdanningsprogrammene. En solid fagutdanning har stor verdi for samfunnet og gir

gode muligheter til den enkelte. For at det skal være både sant og troverdig må det være gode arbeidsplasser og attraktive fremtidsmuligheter som venter nyutdannede fagarbeidere.

Et løft for yrkesfagene vil gi liten effekt dersom nyutdannede elever og lærlinger går ut i et arbeidsmarked preget av useriøse aktører, høy grad av innleie, deltidsstillinger og svart arbeid. Et løft for yrkesfagene må følges av en aktiv innsats for et ryddig og organisert arbeidsmarked. Det er viktig for både rekruttering og gjennomføring at man kan være trygg på at om man velger et yrkesfaglig utdanningsprogram, så er det et ryddig og seriøst arbeidsliv som venter når man er ferdig.

Et godt grunnlag

Arbeidet med å sikre en god fagutdanning starter allerede i barneskolen. Svake resultater fra grunnskolen er den tydeligste enkeltårsaken til frafall i videregående opplæring. Tidlig innsats med særlig tett oppfølging av elever som ligger under kritisk grense i lesing, skriving og regning allerede i barnetrinnet, gir et bedre grunnlag for senere utdanning.

Forslagsstillerne mener elever bør få kjennskap til praktisk arbeid og hele arbeidslivet før de skal velge program i videregående opplæring. Det er viktig at opplæringen gir elevene en sterk praktisk og teoretisk forståelse allerede fra barneskolen, slik at elevene skjønner sammenhengen mellom teori og praksis. Elever med svake grunnleggende ferdigheter må gis tilbud om intensivopplæring mellom ungdomstrinnet og videregående opplæring.

Forslagsstillerne mener det er behov for å styrke rådgivningstjenesten i både ungdomsskole og videregående opplæring. Rådgivere i ungdomsskolen er en viktig kilde for informasjon og veiledning om arbeidslivet for elevene. Rådgivningstjenesten bør styrkes, og for å sikre rådgiverne oppdatert kunnskap bør de gis et godt etter- og videreutdanningstilbud og mulighet til hospitering i arbeidslivet i kortere perioder.

Løft for yrkesfaglærere

Gode og oppdaterte yrkesfaglærere med god kjennskap til det faget og arbeidslivet de utdanner elever til, er en viktig forutsetning for attraktive yrkesfagutdanninger. Behovet for økt rekruttering og målrettet kompetanseløft for yrkesfaglærere er stort. I rapporten «Fram i lyset», som kartlegger yrkesfaglærerutdanningen, slås det fast at Norge vil trenge 2 000 flere yrkesfaglærere de neste fem årene. Rapporten viser også at 1 000 av yrkesfaglærerne som arbeider i skolen i dag, mangler formell lærerutdanning (Grande m.fl. 2014).

Forslagsstillerne mener tilbudet til yrkesfaglærere også må være prioritert blant etter- og videreutdanningstilbudene for lærere, og da særlig tilbud rettet

mot programfagene. Det er også viktig at yrkesfaglærere får gode muligheter til å holde kjennskapet til arbeidslivet oppe gjennom tilbud om å hospitere i det arbeidslivet elevene skal ut i. For å skape god sammenheng i opplæringen bør også instruktørene, som driver opplæring ute i bedriftene, få tilsvarende muligheter til å hospitere i skolen.

De som utdanner seg til yrkesfaglærere, tar dette som sin andre utdanning, og er ofte i en annen livssituasjon enn andre studenter. Et viktig tiltak for å rekruttere flere er å legge særlig til rette for disse studentene. I «Fram i lyset» pekes det på tiltak som stipendordninger for fagarbeidere som blir yrkesfaglærere, en grunnutdanningspakke for dem som mangler formell kvalifisering, tilbud om yrkesfaglærerutdanning ved flere utdanningsinstitusjoner og bedre finansiering av disse utdanningene.

I resten av grunnopplæringen er det varslet at hovedmodellen for lærerutdanning i fremtiden skal være master. For å se hele grunnopplæringen i sammenheng mener forslagsstillerne at det også bør vurderes hvilke av modellene for yrkesfaglærerutdanning man vil satse tyngst på i framtiden (Grande m.fl. 2014, Utdanningsforbundet 2011).

En praksisnær opplæring

En riktig kombinasjon av teori og praksis er nødvendig på yrkesfag. Den teoretiske delen av opplæringen må imidlertid støtte opp under yrkesfagene og ligge nær virkeligheten i arbeidslivet, og elevene bør få praksis i arbeidslivet allerede fra første år i videregående opplæring. Forslagsstillerne ønsker at flere yrkesfaglige utdanningsprogram gjøres mer praksisnære og tilbyr bedre vekslinger og sammenhenger mellom teori og praksis ved at elevene veksler mellom opplæring i skole og i bedrift gjennom hele opplæringsløpet.

Forslagsstillerne foreslår at skolene gis bedre mulighet til å organisere vekslingsmodeller ved at de gis større frihet til å disponere fag- og timefordelingen friere gjennom skoleløpet. Siden utdanningsprogrammene og lærefagene har ulike profiler og utfordringer med hensyn til praktisk opplæring, kan hovedmodellen være riktig for enkelte program mens ulike vekslingsmodeller kan gi bedre resultater for andre. Den nasjonalt fastsatte fag- og timefordelingen må kunne organiseres innen rammen av en vekslingsmodell, med anbefalinger fra det faglige rådet om innretning. Den enkelte skole bør derfor gis mulighet til å disponere fag- og timefordelingen friere gjennom skoleløpet, samtidig som elevene skal ha rett til de antall timer som angis i læreplanene. En slik mulighet vil øke skolens evne til å organisere vekslingsmodeller. Målene i læreplanen må være styrende for hvilken kompetanse eleven skal oppnå.

Det må legges økonomisk til rette for at bedrifter ønsker å bidra i vekslingsmodeller. Derfor vil for-

slagsstillerne at det gis økonomisk tilskudd til bedrifter og virksomheter som samarbeider med skolen om praksis for elevene de første skoleårene i videregående opplæring.

Det er et klart mål at flest mulig skal få læreplass. De elevene som imidlertid ikke får læreplass, bør i større grad få mulighet til å få fagbrev gjennom et toårig, praksisrettet alternativt løp i skole og bedrift. For å gjøre skolene bedre i stand til å tilby slike alternative løp vil forslagsstillerne gi dem bedre økonomiske rammer ved at skolene tildeles deler av lærlingtilskuddet eleven ellers ville fått.

Mange elever som velger påbygning til studiespesialisering etter Vg2, faller fra. Av de elevene som har dårligere karaktersnitt enn 3, er det nesten ingen som fullfører påbygg. Et toårig praksisrettet tilbud som fører til fagbrev, vil derfor trolig være en bedre tilpasset vei til kompetanse for disse elevene. Forslagsstillerne ber regjeringen om at gjennom dialogen med fylkeskommunene oppfordrer til at antallet plasser på påbygging til studieforberedende retning reduseres, og at elever heller stimuleres til opplæring som gir fagbrev.

Tettere på arbeidslivet

De yrkesfaglige utdanningsprogrammene må gjenspeile det arbeidslivet elevene skal ut i og samsvare med arbeidslivets behov for kompetanse.

Gjennom å koble arbeidslivet tettere på utviklingen av fagutdanningene sikrer man bedre at utdanningene er praksisnære og kontinuerlig oppdaterte på faglig og teknologisk utvikling i yrkeslivet. Fag- og yrkesopplæringen har en særlig styrke gjennom at de er yrkesrettede og nært på arbeidslivet. Trepertssamarbeidet er det viktigste verktøyet for å ivareta dette. Forslagsstillerne mener det er riktig at partenes engasjement og eierskap til opplæringen styrkes gjennom blant annet de faglige rådene.

Arbeidslivet er i stadig endring. Utstyr, teknologi og arbeidsmetoder videreutvikles raskt. Dersom utdanningene skal være relevante, må læremidlene og utstyret som brukes i opplæringen, holde tritt med denne utviklingen. Mange elever møter i dag utdatert utstyr i opplæringen. Dette er et hinder for å gjøre opplæringen relevant. Meld. St. 20 (2012–2013) På rett vei – kvalitet og mangfold i fellesskolen, varsler en nasjonal gjennomgang av utstyrssituasjonen i videregående opplæring. Forslagsstillerne vil imidlertid peke på at man allerede vet at det er behov for oppgradering på mange skoler. Dersom staten i en periode tar medansvar for finansiering av utstyr på yrkesfaglige studieretninger, vil det gi skolene muligheter til fornyelse av utstyr og bedre attraktiviteten til yrkesfagene.

Læreplasser

Hvert år er det 6 000 yrkesfaglige elever som ikke får læreplass og som dermed blir forsinket eller ikke får mulighet til å oppnå fagbrev. Lærlingordningen er viktig for å sikre kvalifisert arbeidskraft i det norske arbeidslivet, og fagutdanningene er avhengige av at det er nok læreplasser tilgjengelig.

Forslagsstillerne viser til at offentlig sektor har et stort ansvar for å skaffe nok læreplasser. Ved offentlige innkjøp bør det derfor stilles krav om at tilbyder er en aktiv opplæringsbedrift og har lærlinger på det aktuelle prosjektet der dette er mulig. Det må sikres at lærlingtilskuddet faktisk går til den kommunale eller fylkeskommunale virksomheten som tar inn lærlingen, slik at de oppmuntres til å legge til rette for lærlinger.

Forslagsstillerne mener at dimensjonering av tilbudet i større grad må baseres på arbeidslivets behov for kompetanse. I alle fylker bør det etableres forpliktende samarbeid mellom fylkeskommuner og arbeidsliv om dimensjonering av tilbudene i videregående skole og etablering av læreplasser. Yrkesopplæringsnemndene bør gis økt tyngde og status, samt ansvar for å utarbeide en slik vurdering, som årlig legges frem for fylkestinget.

En ordning der det offentlige tilpasser tilbudet mer etter arbeidslivets behov, må følges opp av klare forpliktelser fra bedrifter, foretak og kommuner/fylkeskommuner om å ta inn nok lærlinger.

Elever som går ut i lære, vil tjene på at skolen følger dem opp også i bedriften. Flere skoler bør ha ansatte som er ansvarlige for koordinering av kontakt med lærebedrifter, opplæringskontor og samarbeid om hospitering og praksis for elevene. Forslagsstillerne ønsker at flere skoler prøver ut funksjonen med arbeidslivsveiledere som får ansvar for denne oppgaven.

For å stimulere til at flere lærlinger fullfører med fagbrev og for å øke kvaliteten på opplæring i bedrift, foreslår forslagsstillerne at det utredes innføring av en incentivbasert del i lærlingtilskuddet, der lærebedriften og lærlingen får utbetalt deler av tilskuddet når eleven har fått fagbrev. En økt differensiering av tilskuddet etter bransjer bør også vurderes. Midlene som settes av for å ta inn elever med særlige utfordringer, må økes.

Finansiering

For å øke antall læreplasser og øke kvaliteten i bedriftsopplæringen vil forslagsstillerne prøve ut nye finansieringsordninger i utvalgte bransjer. Målet er å etablere en solidarisk innbetalingsordning der alle bedrifter innen en bransje bidrar økonomisk til et fond, styrt gjennom trepartssamarbeidet, som igjen utbetaler tilskudd til læreplasser og kvalitetstiltak i bedrift. Bedriftene som tar inn lærlinger, får tilbake-

ført innbetalingen i tillegg til det ordinære lærlingtilskuddet og mulige midler til kvalitetstiltak.

I en slik ordning vil statens tilskudd til lærebedriftene opprettholdes, slik at de totale midlene til læreplasser og kvalitet i bedrift øker. Dette vil kunne stimulere til at flere bedrifter og virksomheter tar opplæringsansvar, mens de som ikke deltar i praktisk opplæring, bidrar økonomisk. Forslagsstillerne mener et slikt spleiselag mellom stat og bransje vil kunne stimulere flere bedrifter til å opprette læreplasser, og partenes eierskap til utvikling av utdanningene øker.

Det er et mål for både staten og fylkeskommunene å øke antallet elever som gjennomfører videregående opplæring. Likevel vil fylkene kunne oppleve at kostnadene øker når flere elever fullfører. Dette stimulerer ikke til tiltak for gjennomføring. Forslagsstillerne foreslår at statens finansiering av fylkeskommunene gjennomgås med sikte på at økt gjennomføring lønner seg økonomisk for både fylkeskommuner og skoler.

Innsats for varehandelen

I enkelte deler av arbeidslivet fungerer ikke fagopplæringen optimalt. Servicenæring og varehandel er blant næringene der sysselsettingen vokser raskest. Likevel peker bransjen på at det mangler et etterspurt og godt etablert fagutdanningstilbud for disse sektorene.

På samme måte som andre utdanninger vil et godt tilpasset utdanningstilbud på dette området komme både arbeidstakere og arbeidsgivere til gode. Den enkelte arbeidstaker må få en bred utdanning som sikrer en solid og allmenn kompetanse for å arbeide i bransjen. Samtidig gir en bred utdanning også det samme grunnlaget for selvstendighet, omstilling og livslang læring som alle andre yrkesfaglige utdanninger skal gi.

Forslagsstillerne mener det er behov for å vurdere hvordan tilbudet fungerer for enkelte bransjer og helsefagene. Forslagsstillerne ønsker i første omgang å ha en egen målrettet satsing sammen med partene rettet mot varehandelen.

Veier videre

Dagens unge er opptatt av å holde mulighetene åpne for videre utdanning og nye karriereveier. Det må derfor finnes gode muligheter for å bygge videre på en yrkesfaglig utdanning.

Fagutdanning gir et godt grunnlag for arbeid i spennende yrker, med varierte oppgaver og muligheter for livslang læring. De som etter endt utdanning eller senere i karrieren ønsker å utvide sin kompetanse innen yrket, må få muligheten til videre studier. Forslagsstillerne vil utvide mulighetene til å gå videre med relevant høyere utdanning for de som har oppnådd fagbrev. Etablering av tilbud for ungdom med

fullført og bestått fag- eller svennebrev om å kvalifisere seg til høyere utdanning gjennom et påbyggingsår må komme raskt på plass.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen styrke rådgivningstjenesten på ungdoms- og videregående trinnet ved hjelp av økte ressurser, etterutdanning og bedre samarbeid mellom de ulike aktørene innenfor yrkesfag, høyere utdanningsinstitusjoner og arbeidslivet.
2. Stortinget ber regjeringen opprette tilbud om hospitering i arbeidslivet i kortere perioder for rådgivere på 8.–10. trinn.
3. Stortinget ber regjeringen sørge for at det gis et tilbud om intensivopplæring mellom ungdomstrinnet og videregående opplæring for elever med svake grunnleggende ferdigheter, og sikre særlig oppfølging av elever som står i fare for å ikke bestå fag.
4. Stortinget ber regjeringen sikre at fylkene legger til rette for god kontakt mellom skole og lokalt arbeidsliv.
5. Stortinget ber regjeringen legge frem sak om et eget kompetanseløft med en tilpasset grunnutdanningspakke for yrkesfaglærere, med mål om at alle skal oppfylle tilsetningskravene.
6. Stortinget ber regjeringen utarbeide en rekrutteringsplan med gunstige stipendordninger for å motivere flere fagarbeidere til å ta yrkesfaglærerutdanning.
7. Stortinget ber regjeringen utrede hvilken modell for fremtidig yrkesfaglærerutdanning som best vil sikre kvalitet og tilstrekkelig rekruttering.
8. Stortinget ber regjeringen sikre at det etableres varige hospiteringsordninger i alle fylker for yrkesfaglærere og instruktører.
9. Stortinget ber regjeringen bedre muligheten for yrkesfaglærere til etter- og videreutdanning innen programfagene.
10. Stortinget ber regjeringen intensivere arbeidet med å gjøre fellesfagene mer yrkesrelevante.
11. Stortinget ber regjeringen legge til rette for flere vekslingsmodeller og mer praksis, blant annet gjennom å øke muligheten til å disponere fag- og timefordelingen friere gjennom skoleløpet.
12. Stortinget ber regjeringen innføre bedre muligheter for elever som har valgt studiespesialisering, til å bytte til et yrkesfaglig løp.
13. Stortinget ber regjeringen legge frem sak om å gi økonomiske tilskudd til bedrifter som tar inn

- elever til kortere praksisperioder tidlig i opplæringsløpet.
14. Stortinget ber regjeringen gi skolene bedre økonomiske rammer til å organisere gode toårige praksisrettede løp for elever som ikke får læreplass.
  15. Stortinget ber regjeringen utarbeide en opptrappingsplan for oppgradering av utstyr på yrkesfaglige studieretninger.
  16. Stortinget ber regjeringen igangsette et prøveprosjekt etter modell fra Danmark der man bruker virkemidler i arbeidsmarkedspolitikken for å stimulere til utdanning.
  17. Stortinget ber regjeringen styrke partenes engasjement og eierskap til opplæringen gjennom blant annet de faglige rådene.
  18. Stortinget ber regjeringen legge frem sak om å kreve at bedrifter som deltar i anbud ved offentlige innkjøp, er aktive opplæringsbedrifter og har lærlinger på det aktuelle prosjektet, der dette er mulig.
  19. Stortinget ber regjeringen gjøre det enklere for mindre bedrifter å gå sammen om å ta inn lærlinger.
  20. Stortinget ber regjeringen sørge for bedre oppfølging av lærlinger i bedrift, gjennom at skolen sammen med bedrift får ansvar for at eleven oppnår kompetansemålene under opplæring i arbeidslivet.
  21. Stortinget ber regjeringen bidra til at ordningen med arbeidslivsveiledere utvides til flere skoler.
  22. Stortinget ber regjeringen legge frem sak om å styrke yrkesopplæringsnemndene, gi dem ansvar for å vurdere fremtidig kompetansebehov i arbeidslivet og gi råd om dimensjonering av studie-tilbudet.
  23. Stortinget ber regjeringen i samarbeid med partene i arbeidslivet utrede hvilken rolle og struktur opplæringskontorene bør ha i fremtidens fagopplæring.
  24. Stortinget ber regjeringen øke lærlingtilskuddet i statsbudsjettet.
  25. Stortinget ber regjeringen innføre et forsøksprosjekt i utvalgte bransjer med en innbetalingsordning for læreplasser og kvalitetstiltak.
  26. Stortinget ber regjeringen sikre at lærlingtilskuddet går til den kommunale eller fylkeskommunale virksomheten som faktisk tar inn lærlingen.
  27. Stortinget ber regjeringen utrede innføring av en økonomisk incentivordning som utbetales til bedrift og lærling etter oppnådd fagbrev.
  28. Stortinget ber regjeringen gjennomgå finansieringssystemet for videregående opplæring, for å sikre at det gir økonomiske incentiver til fylkeskommuner og skoler til å øke antallet elever som gjennomfører videregående opplæring.
  29. Stortinget ber regjeringen utrede ulike økonomiske tiltak som kan bidra til redusert fravær og økt gjennomføring i videregående skole.
  30. Stortinget ber regjeringen igangsette et samarbeid med partene i arbeidslivet om en mer utviklet og bedre tilpasset fagopplæring innen service-næring/varehandel og deler av privat tjenesteyting.
  31. Stortinget ber regjeringen sikre at elever med fagbrev gis mulighet til inntak på akademiske studier i høyere utdanning etter modell fra Y-veien, og at Y-veistilbudet bygges ut i tråd med behov i samfunns- og arbeidsliv.
  32. Stortinget ber regjeringen legge frem tiltak for å bedre voksnes mulighet til å ta fagbrev.
  33. Stortinget ber regjeringen i samarbeid med partene utrede hvordan yrkesveien i utdanningssystemet kan styrkes.

7. januar 2015

